

Monika Mazur-Rafał

Humanity in Action Polska

...łączyć nie dzielić, działać wciąż razem...¹

Jak jest w Polsce z mową nienawiści? Przede wszystkim jest jej pełno na każdym kroku... I w sieci i w realu. To obraża, poniża i rani. Godzi w godność. Narusza prawa człowieka. Czy jej wszech-obecność Polakom i Polkom przeszkadza? Niektórym zdecydowanie tak. Zwłaszcza tym, którzy doświadczyli jej na własnej skórze. Niestety większości jest to obojętne. Uważają, że ich to nie dotyczy. Ale czy trzeba stać się jej ofiarą, żeby przekonać się o tym, jak niszczy człowieka i społeczeństwo? My uważamy, że nie...

Misją Fundacji Humanity in Action Polska jest uczenie młodych ludzi o prawach człowieka, rozwijanie ich kompetencji do działania w obronie przestrzegania praw człowieka oraz tworzenie sieci, w ramach której młodzi mogą się nawzajem inspirować, wspierać i współpracować. Zgodnie z tymi celami staraliśmy się zwrócić uwagę młodych ludzi na problem mowy nienawiści oraz zmobilizować ich do wspólnego przeciwdziałania temu wyzwaniu. W tym celu Fundacja HIA Polska zainicjowała i zrealizowała dwa projekty: „Program antywirusowy: nie dla mowy nienawiści w Internecie!” oraz „Start-up! Laboratoria akcji i idei przeciw mowie nienawiści” dzięki wsparciu programu Obywatele dla Demokracji, finansowanego z Funduszy EOG. W ramach tych inicjatyw powstało szereg różnych działań, z których w tym artykule bliżej przedstawimy 3 przedsięwzięcia łączące w sobie kluczowe dla nas aspekty edukacji w dziedzinie praw człowieka: łączenie teorii z praktyką, edukacji historycznej z edukacją na rzecz praw człowieka, łączenie przekazywania wiedzy z rozwojem umiejętności i nawiązywaniem kontaktów, aktywizowanie młodych ludzi do działania przeciw naruszeniom praw człowieka oraz opracowywanie niesztampowych i innowacyjnych działań przeciw uprzedzeniom i dyskryminacji.

W naszych działaniach stawiamy na edukację, dlatego już od 2006 roku organizujemy Akademię Praw Człowieka i Aktywności Obywatelskiej. Od 2014 roku nazywamy te programy „Inkubator idei. Transformacja, demokracja i prawa człowieka”, a w ramach tytułowego inkubatora tworzymy przestrzeń do poznawania istoty zjawiska i przeciwdziałania mowie nienawiści. Podczas planowania tej nowej formuły wyszliśmy z założenia, że skoro komunikatów z mową nienawiści jest tak dużo, to każdy może i

---

¹ Z refrenu anty-hejtowej piosenki opracowanej przez uczestników/czki Kongresu Strefa Inter@kcji.

powinien w jakiś wybrany sposób reagować na to naruszenie praw człowieka. Mowa nienawiści nie powinna pozostawać bez odpowiedzi, bo w ten sposób tworzy się wrażenie przyzwolenia na powstanie tej nowej „normy”. Dlatego też w ramach Inkubatora uczymy młodych aktywistów/teki oraz liderów/ki tworzenia i przeprowadzania kampanii przeciw mowie nienawiści za pośrednictwem mediów społecznościowych skierowanych głównie do ich rówieśników. Programy te co roku organizowane są w międzynarodowych grupach, co umożliwia porównywanie doświadczeń między Polską, Ukrainą, Niemcami i USA. Kampanie zaś tworzone są w języku polskim i angielskim (kampanie kolejnych edycji Inkubatora idei: [2014](#), [2015](#), [2016](#)). Jeśli chodzi o efekty tych działań, to w ostatnich 3 latach opracowaliśmy i wdrożyliśmy 24 koncepcje kampanii społecznych przeciw mowie nienawiści i dyskryminacji na media społecznościowe, które dotarły do ok. 450 tysięcy osób. W ramach tych kampanii stworzone zostały memy i filmiki, a także zostały zorganizowane wydarzenia w postaci akcji ulicznych czy happeningów.

Zebrawszy doświadczenia w ramach corocznych Inkubatorów idei, w kolejnym kroku chcieliśmy powiększyć grono osób, które rozumieją zjawisko mowy nienawiści oraz wyzwania wynikające z tego typu naruszeń praw człowieka i gotowych do wspólnej pracy nad strategiami odpowiedzi na mowę nienawiści. Okazją do tego stał się Kongres Strefa Inter@kcji w dniach 7-9.11.2014, pierwsze ogólnopolskie kilkudniowe spotkanie ok. 200 aktywistek i aktywistów. Celem kongresu było poszerzenie wiedzy młodych ludzi, doskonalenie umiejętności w zakresie przeciwdziałania mowie nienawiści oraz nawiązywanie nowych kontaktów z innymi młodymi ludźmi oraz doświadczonymi aktywistami/tekami i ekspertami/tekami zaangażowanymi w te kwestie.

Dzięki Kongresowi „Strefa Inter@kcji” stworzono antyhejtowe ‘szczepionki’ internetowe:

- 1 piosenka ze znanym twórcą hip-hopu KAENem;
- 1 scenariusz reagowania na mowę nienawiści w formie happeningu;
- 4 scenariusze zajęć edukacyjnych;
- 4 scenariusze strategii reagowania na mowę nienawiści z użyciem technik dramy;
- 6 pomysłów na kampanie społeczne;
- 20 projektów grafik anty-hejtowych (na torby).

W ramach tego spotkania usunięto także 5 stron na Facebooku promujących mowę nienawiści i zgłoszono 1700 incydentów z mową nienawiści do moderatorów/administratorów stron internetowych.

W wyniku Kongresu powstały również nowe sieci regionalnych i ogólnopolskich cyberaktywistek i cyberaktywistów (np. „HejTY ja czuję”) oraz zainicjowano edukacyjne

działania off-line. Projekt był realizowany we współpracy ze Stowarzyszeniem Młodych Dziennikarzy „Polis” i Koalicją Przeciw Mowie Nienawiści. Więcej informacji: <http://uprzedzuprzedzenia.org/kongres-strefa-interkcji/>

Za stworzenie Kongresu Fundacja HIA Polska otrzymała prestiżową Nagrodę Międzykulturową Ministerstwa Spraw Zagranicznych Austrii, która jest przyznawana za najlepsze i najbardziej innowacyjne praktyki i projekty, które wspierają szeroko rozumiany dialog międzykulturowy w danym kraju oraz mają zasięg międzynarodowy. Projekt ten został wyłoniony z grona kilkuset inicjatyw z 31 krajów. Fundacja Humanity in Action Polska była jedyną organizacją z Polski, która zdobyła jedną z pięciu nagród w kategorii „Aktualne wydarzenie”.

Oprócz edukacji stawiamy również na oddolne, dobrze zaplanowane działania w odpowiedzi na lokalne potrzeby. W ramach projektu „Start-up! Laboratoria akcji i idei przeciw mowie nienawiści” opracowaliśmy formułę społecznych start-upów w każdym z 16 województw, w ramach którego młodzi ludzie pracowali nad pomysłami działań, jak innowacyjnie przeciwdziałać i reagować na hejt. „Start-upy idei” nie były nową organizacją, lecz miejscem realizacji działań i przestrzenią do rozwijania inicjatyw w zakresie praw człowieka, wielokulturowości oraz do mierzenia się z wyzwaniami społecznymi związanymi z (nie)przestrzeganiem standardów w tym zakresie, zwłaszcza dotyczących mowy nienawiści. Pomysły na działania powstały na podstawie diagnoz problemów lokalnych i były skrojone na miarę, tzn. dotyczyły kwestii newralgicznych w danej społeczności. Takie podejście pozwoliło wprowadzić temat przeciwdziałania mowie nienawiści do szerokiego dyskursu publicznego, zarówno na poziomie krajowym, regionalnym, jak i lokalnym. Oprócz koncentracji na działaniu (moduł „akcja”), projekt składał się jeszcze z dwóch dodatkowych modułów: „edukacji” i „inspiracji”. W ramach EDUKACJI uczestniczki i uczestnicy mogli pogłębić wiedzę dotyczącą przeciwdziałania dyskryminacji i mowie nienawiści w ramach szkolenia on- i off-line, co pomogło lepiej zdiagnozować problemy w lokalnym środowisku i stworzyć koncepcje lokalnych „start-upów”. AKCJA to wdrażanie w życie 17 najciekawszych idei wyłonionych drogą konkursu. W ramach INSPIRACJI włączaliśmy jak największą liczbę młodych w działalność przeciw mowie nienawiści na poziomie lokalnym, używając innowacji i nowych technologii (m.in. mikrokampanii społecznych, aplikacji, crowdsourcingu itp.). Do inspiracji wykorzystaliśmy też platformę wymiany doświadczeń oraz spotkania podczas dwóch regionalnych konferencji w Białymstoku i Poznaniu. Dzięki realizacji tego projektu powstała ogólnopolska sieć liderów i liderów lokalnych, którzy wzajemnie się wspierają w kreowaniu „mody” na przeciwdziałanie hejtowi. Jeśli chodzi o efekty start-upów, to po pierwsze dzięki tej inicjatywie powstały:

- wtyczka Hejt_ALERT do wyszukiwarki Google Chrome umożliwiająca sprawne zgłaszanie hejtu;
- platforma internetowa OPOWIEDZ SIĘ z e-historiami ludzi, którzy potrafili oswoić swoją różnorodność prezentując ją innym osobom i przekuć ją na swój atut;
- projekt MAMY GŁOS, który został stworzony, by przemówić w imieniu młodych kobiet, narażonych na dyskryminację. Dzięki spotkaniom z Mega Babkami i warsztatom krytycznego myślenia, dziewczyny współtworzyły kompendium wiedzy dla ofiar przemocy;
- model współpracy pomiędzy zantagonizowanymi klubami sportowymi (w ramach działania SPORT START, HEJT STOP), by zmienić sposób postrzegania drużyn, sportu i kibiców oraz nauczyć, jak walczyć z mową nienawiści, propagować kulturę słowa oraz pozytywny wizerunek kibica i sportowca. Konkretnie miało to na celu przełamywanie obojętności na wrogość i nienawistne napisy na murach oraz niesportowe zachowania. Po zakończeniu projektu aż 4 start-upy wciąż działają, kontynuując swoje anty-hejtowe przesłanie.

Projekt był realizowany w partnerstwie ze Stowarzyszeniem Młodych Dziennikarzy „Polis” we współpracy z Koalicją Przeciw Mowie Nienawiści. Projekt był realizowany w ramach programu Obywatele dla Demokracji, finansowanego z Funduszy EOG. Więcej informacji: www.uprzedzuprzedzenia.org/re-akcje-na-hejt/start-up-laboratoria-akcji-i-idei-przeciw-mowie-nienawisci/.

Materiały edukacyjne HIA Polska

Są tacy, którzy twierdzą, że szczególnie jeśli chodzi o edukację, to prawie wszystko już zostało wymyślone i czasem nie da się uciec od sprawdzonych, ale w gruncie rzeczy sztabowych formatów. Czy mimo wszystko da się wyjść poza utarte szlaki? W Fundacji Humanity in Action Polska wierzymy, że pole do innowacji i twórczego eksperymentowania z narzędziami edukacyjnymi jest ogromne. Dzięki takiemu podejściu zdobywanie wiedzy i nowych umiejętności może być inspirującym i pożytecznym doświadczeniem dla każdego.

Głównym nurtem działalności naszej organizacji jest tworzenie i realizowanie programów edukacyjnych dla młodych aktywistów/ek i liderów/ek koncentrujących się na problematyce praw człowieka w polskim kontekście, umożliwiających podniesienie wiedzy i rozwinięcie umiejętności do podejmowania pro-społecznych działań. Pracując na ogół z niewielkimi grupami młodych ludzi najczęściej wspólnie pracujemy nad „narzędziami” czy „produktami” edukacyjnymi umożliwiającymi dotarcie do większych grup osób, by zmiana społeczna mogła być realizowana na szerszą skalę dzięki multiplikacji w ramach działań

absolwentów/ek. Ponadto młodzi ludzie potrafią celnie zdiagnozować oczekiwania i potrzeby innych młodych, a także opracować materiały w atrakcyjnej dla swoich rówieśników formie używając możliwie zrozumiałego języka. W szczególności chcielibyśmy polecić następujące zasoby i materiały edukacyjne:

1. Portal „Uprzedź Uprzedzenia”

Ideą towarzyszącą od początku tworzenia portalu było dzielenie się wiedzą i inspiracjami do działania przeciw mowie nienawiści, które miały być łatwo dostępne i przystępnie przedstawione. Zgodnie z tą koncepcją portal zawiera po pierwsze przydatne informacje dla osób zainteresowanych problematyką przestrzegania praw człowieka i związanych z tym wyzwań, w szczególności dotyczących mowy nienawiści, a także materiały edukacyjne, np. e-kursy, gry miejskie, publikacje czy linki do filmów. Po drugie zaś można na nim znaleźć dobre praktyki dotyczące zapobiegania, przeciwdziałania i zwalczania mowy nienawiści. Przede wszystkim są to kampanie społeczne opracowane przez uczestników/czki naszych programów edukacyjnych oraz w ich ramach opracowane produkty, czyli grafiki, zdjęcia, memy i filmy, a także scenariusze zajęć edukacyjnych. Po trzecie portal stanowi również przestrzeń do interakcji, inspiracji i współpracy dla aktywistek i aktywistów oraz osób chcących włączyć się w działania anty-hejtowe. I wreszcie, po czwarte, z punktu widzenia potencjalnych użytkowników ważne jest jeszcze to, że strona została dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnościami wzroku. Więcej informacji: www.uprzedzuprzedzenia.org

2. E-kursy

Zgodnie z naszym przekonaniem, każdy może działać w obronie praw człowieka. Liczy się przede wszystkim motywacja! W praktyce jednak warto mieć trochę wiedzy, a też nie zaszkodzi unikać błędów wielokrotnie popełnionych przez innych. Pomimo wielu możliwości poszerzania i pogłębiania swojej wiedzy w ramach różnych programów edukacyjnych, m.in. organizowanych przez nas, nie wszyscy zainteresowani mogą wziąć w nich udział, dlatego opracowaliśmy opcję alternatywną w postaci e-kursów. Zaletą tej formy edukacji jest pełna kontrola nad procesem: koncentrowanie się na kwestiach, które daną osobę interesują lub/i są jej w danym momencie potrzebne. Zgodnie z naszą misją opracowaliśmy 4 e-kursy tak pomyślane, by osoby zainteresowane podjęciem działań w swoim otoczeniu mogły zyskać niezbędne przygotowanie.

- Kurs e-learningowy ZASTOPIJ HEJT jest przeznaczony dla osób, które zainteresowane są działaniem przeciw mowie nienawiści i promocją kultury praw człowieka. Kurs

koncentruje się na przekazaniu wiedzy dotyczącej mowy nienawiści oraz zachęca do refleksji. Nie wymaga wcześniejszego przygotowania z zakresu teorii dotyczącej mowy nienawiści i jej prewencji, składa się z 8 modułów tematycznych. Dodatkową korzyścią z punktu widzenia użytkownika jest możliwość otrzymania certyfikatu ukończenia kursu w przypadku opracowania 5 z dostępnych 8 modułów.

- Kurs e-learningowy DZIAŁANIA W SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ jest adresowany do osób, które chciałyby rozpocząć działania w swojej społeczności lokalnej. Kluczowym krokiem przed podjęciem działania jest przeprowadzenie starannej diagnozy potrzeb, co wymaga zebrania szeregu informacji oraz opracowania tych danych w formie wytycznych do działania. Kurs zawiera ponadto zbiór inspiracji i dobrych praktyk pomocnych w planowaniu kolejnego kroku, czyli działań w ramach projektu.
- Kurs e-learningowy KOMUNIKACJA W PROJEKTACH ma pomóc w bardziej świadomym konstruowaniu komunikatów medialnych i informacji o realizowanych działaniach, by dzięki temu lepiej i efektywniej osiągać stawiane w projekcie cele.
- Kurs e-learningowy PROJEKT KROK PO KROKU ma na celu usystematyzowanie kolejnych kroków w realizacji projektu, stanowiąc z jednej strony pomoc dla mniej doświadczonych w tym zakresie osób. Z drugiej jednak strony, nawet trochę bardziej zaawansowani koordynatorzy/rki mają w ramach kursu możliwości doskonalenia umiejętności dotyczące konstruowania budżetu, harmonogramu czy ewaluacji. A to przecież może się przydać każdemu!

Więcej informacji o kursach: <http://uprzedzuprzedzenia.org/czym-mowa-nienawisci/e-kursy/>

3. Kampanie społeczne

Skoro dzięki mediom społecznościowym każdy, kto chce, może być twórcą treści, teoretycznie też każdy może w jakiś sposób odpowiadać na mowę nienawiści. Tworzenie i realizowanie kampanii społecznych na media społecznościowe na zasadzie DYI – zrób-to-sam/a, stało się kluczową umiejętnością, którą staramy się rozwijać u przyszłych działaczy/ek społecznych. Z drugiej strony ważne jest też niepozostawianie wypowiedzi zawierających mowę nienawiści bez reakcji. Ku inspiracji polecamy wdrożone 24 kampanie społecznych przeciw mowie nienawiści i dyskryminacji na media społecznościowe oraz stworzone w ich ramach memy i filmiki, które mogą posłużyć jako gotowe odpowiedzi na treści z mową nienawiści.

Więcej informacji na: <http://uprzedzuprzedzenia.org/re-akcje-na-heit/re-akcje-inspiracje/>

4. Gry miejskie

W zmieniającej się rzeczywistości polityczno-społecznej Polski instytucje takie jak np. szkoła czy instytucje kultury zweryfikowały swoje podejście do tematyki wielokulturowości i praw człowieka. Wiele z dotychczas pozytywnie nastawionych do współpracy jednostek zaczęło sygnalizować nagłe trudności. Zmiany te musiały być wzięte pod uwagę w planowaniu działalności. W związku z tym, od 2016 roku, a szczególnie w ramach projektu pt. „WYMIANY na rzecz ZMIANY” sfinansowanego przez Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OSCE/ODHIR), koncentrowaliśmy się na działaniach, które mogliśmy realizować niezależnie od stanowiska instytucji. Internet, media społecznościowe i listy mailingowe znalazły zastosowanie jeszcze większe niż dotychczas. Aby pomóc w odkrywaniu wielokulturowej teraźniejszości i przeszłości wybranych miast, opracowaliśmy 6 gier miejskich dotyczących Katowic, Krakowa, Poznania, Warszawy, Wrocławia i Zielonej Góry. Wszystkie z nich zostały opracowane w konsultacji z ekspertami – lokalnymi historykami oraz zostały przetestowane z uczniami. Celem gier jest autentyczne zainteresowanie graczy, np. poprzez interesującą fabułę czy ciekawe ćwiczenia, by w zachęcającej atmosferze mogli zdobywać wiedzę, jak w przeszłości tworzone polskie miasta (zarówno zabytki kultury materialnej, jak i niematerialnej), jaki wkład mieli w nich ludzie pochodzący z różnych mniejszości narodowych i etnicznych, i jak te miasta wyglądają współcześnie. Dodatkową zachętą dla młodych ludzi są elementy rywalizacji oraz użycie mediów społecznościowych (tj. Facebooka czy Snapchata). Gry są dostępne w wersji papierowej (na zamówienie) oraz elektronicznej pod linkiem: <http://uprzedzupzedzenia.org/filmy-gry-i-ksiazka/>

5. Interaktywna książka o kulturze żydowskiej pt. „O Żydach i Żydówkach”

W odpowiedzi na stale pojawiający się antysemityzm, zwłaszcza ze strony młodych osób, nieposiadających większej wiedzy, opracowany został pomysł na interaktywną książkę o kulturze żydowskiej pt. „O Żydach i Żydówkach”. Jej celem jest nie tylko wyrównanie braków wiedzy, ale przede wszystkim przedstawienie w intrygujący sposób historii, zwyczajów i kultury żydowskiej. To pierwsza tego typu publikacja w Polsce dotycząca tej problematyki, która do celów edukacyjnych wykorzystuje format książek typu „Zniszcz Ten Dziennik”. Zastosowanie tego formatu umożliwia czytelnikom i czytelnikom w dużej mierze współtworzenie jej treści poprzez wykonywanie poszczególnych zadań. W założeniu autorów praca z publikacją może być samodzielna i wtedy służy autorefleksji, ale też można pracować z poszczególnymi fragmentami książki podczas warsztatów, co wzmacnia efekt

edukacyjny. Książka jest dostępna w wersji papierowej (na zamówienie do wyczerpania nakładu) i elektronicznej pod linkiem:

http://uprzedzuprzedzenia.org/wp-content/uploads/2016/11/OZydachiZydowkach_ebook.pdf

6. Filmy

Odpowiadając na preferencje młodych ludzi, którzy znacznie chętniej sięgają po filmy niż teksty pisane, w ramach projektu „WYMIANY na rzecz ZMIANY” opracowaliśmy 2 typy krótkich filmów dotyczących współczesnych Żydówek i Żydów:

- W nawiązaniu do konwencji „Żywej biblioteki”, zgodnie z którą przedstawiciele/cielki mniejszości opowiadają swoją historię w odpowiedzi na pytania ludzi, którzy chcą poznać tzw. „Innego”, opracowana została zmodyfikowana formuła e-żywej biblioteki, w ramach której na platformie „Opowiedz się” w zdigitalizowanej formie przedstawione są 4 historie kobiet i mężczyzn żydowskiego pochodzenia – osób narażonych na wykluczenie i dyskryminację. Filmy pokazują, co dla tych osób oznacza bycie Żydówką lub Żydem na co dzień. Pokazom filmów mogą towarzyszyć warsztaty antydyskryminacyjne dla młodzieży, które przyczyniają się do wzmocnienia efektu edukacyjnego.
- Filmy biograficzne z #MegaBabkami pochodzenia żydowskiego, miały na celu uwypuklenie roli żydowskich kobiet w swoich społecznościach i przedstawienie ich młodym dziewczynom jako inspiracji w wyborze własnych dróg w życiu. Wybrane bohaterki na różne sposoby wyróżniają się swoim życiorysem; odnajdziemy tam historię przedsiębiorczyni, artystki i działaczki społecznej. Filmy były zaprezentowane na pokazie w Zielonej Górze, któremu towarzyszyła debata i warsztat antydyskryminacyjny.

Filmy są dostępne w wersji elektronicznej pod linkiem: <http://uprzedzuprzedzenia.org/filmy-gry-i-ksiazka/>